

EBEVEYN YETİŞTİRME TARZLARI ÖLÇEĞİ - ÇOCUK FORMU'NUN TÜRKİYE ÖRNEKLEMİNE UYARLAMA ÇALIŞMASI

Sena CÜRE*, Iğın GÖKLER DANIŞMAN**

ÖZET

Amaç: Ebeveyn yetiştirme tarzları ve çocukların bu davranış tarzlarını algılama biçimleri, çocukların psikososyal gelişimindeki temel unsurlardandır. Bu araştırmanın amacı, özgün formu Perris ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olan; çocuk ve ergenlerde kullanılmak üzere Markus ve arkadaşları tarafından uyarlaması yapılan ve ilgili araştırmalarda sıklıkla kullanılan Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği-Çocuk Formu'nun Türkiye'de kullanımını sunmaktır.

Yöntem: Araştırmaya yaşları 11 ile 18 arasında değişen toplam 505 çocuk ve ergen katılmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun faktör yapısı, ölçüt geçerliliği, iç tutarlılık değeri, test-tekrar test güvenilirliği, iki yarım güvenilirliği, ve madde-toplam güvenilirliği, çeşitli istatistiksel analizler kullanılarak sunulmuştur. **Sonuçlar:** Yapılan analizler, Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği-Çocuk Formu'nun, çocuk ve ergenlerin ebeveyn tutumlarını algılamada geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir. **Tartışma:** Bu araştırma Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği-Çocuk Formu'nun çocuk ve ergenlerin algılanan ebeveyn tutumlarını ölçmede uygun bir araç olduğunu göstermektedir. Ölçek 11-18 gibi geniş bir yaş aralığını kapsadığı ve kendini değerlendirmeye dayalı bir ölçek olduğundan, araştırmacılara kullanım kolaylığı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu ölçeğin kullanımıyla birlikte, çocuk ve ergen gelişimi ve semptomatolojisi ile algılanan ebeveyn tutumları yönünden eksik kalmış pek çok alan aydınlatılabilecektir.

Anahtar Sözcükler: Ebeveyn tarzları, ergenlik, ölçek, EYTÖ-Ç, geçerlik-güvenirlilik.

SUMMARY: ADAPTATION STUDY OF THE EMBU-C TO TURKISH

Objective: Previous studies emphasized the role of parents on children and adolescents' socialization process. The aim of the current study is to standardize and investigate the psychometric properties of the Turkish version of the child form of Egnä Minnen Beträffande Uppfostran (EMBU-C; My Memories of Upbringing Scale), which was developed by Perris and colleagues and adapted to be used with children and adolescents by Markus and colleagues. **Method:** Five hundred and five children and adolescents participated in the study, whose ages are between 11 and 18. The factor structure, test reliability, internal consistency value, test - re-test reliability, split-half reliability, and item total correlation were gathered by various statistical analyses. **Results:** The statistical analyses showed that EMBU-C is a reliable and valid scale that can be used to measure children and adolescents' perception of parental behaviors.

Discussion: This study shows that EMBU-C is a convenient tool to measure children and adolescents' perceived parental behaviors. Since this scale can be applied to a wide age range like 11 and 18 and since this is a self-report test, this scale would be easily used by researchers. This scale may enlighten many areas about child and adolescent development and symptomatology.

Key Words: Parenting styles, adolescence, psychological symptoms.

GİRİŞ

Yapılan çalışmalar, çocuk ve ergenlerin sosyalleşme süreçlerinde ebeveynlerin birincil derecede önem taşıdıklarını vurgulamaktadır (Darling ve Steinberg 1993). Ergenliğin ilk yıllarıyla birlikte ergenler, ebeveynlerden ayrılarak bağımsızlıklarını kazanmak ile sorumluluk alma ikilemi içerisine girerler. Ergenlerin bu süreçte aileleriyle geçirdikleri zaman azalırken, arkadaşlarıyla daha çok zaman geçirip daha çok şey paylaştıkları gözlenmesine karşın, birincil güven ve destek kaynağının ebeveynler olduğu belirtilmektedir (Cole ve ark. 2005). Sosyalleşme ile ilgili çalışmalar, çocukların psikoseksüel, psikososyal ve kişilik gelişimlerinin ebeveyn-çocuk ilişkisinden etkilendiğini göstermiştir (Darling

ve Steinberg 1993). Ebeveyn yetiştirme tarzları ve çocukların bu davranış tarzlarını algılama biçimleri, çocukların psikososyal gelişimindeki temel unsurlardandır (Main ve ark. 1985, Perris 1994). Ebeveynlik tarzları veya duygusal iklim (Darling ve Steinberg 1993), çocuk ve ergenlerin gelişimleriyle ilgili sonuçları etkileyen ve ebeveynlik tutumlarını içeren tavır, amaç ve modeller bütünüdür (Wicks-Nelson ve Israel 2009).

Yapılan araştırmalar, ebeveynliğin hem ebeveynin hem de çocuğun iletişime etkin olarak katılımıyla gerçekleştiğini göstermiştir (Bell ve Chapman 1986). Ayrıca, yetiştirme tarzlarının zihinsel temsillerinin de çocuklar üzerindeki etkili olduğu bulunmuştur (Main ve ark. 1985). Ebeveynlerin

*Uzm. Klinik Psk. Bahçeşehir Üniversitesi, İSTANBUL

**Yrd. Doç. Dr., TED Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Ankara

tutumları ile çocuklar tarafından algılanan ebeveyn tutumları çocuklar arasında farklılık gösterebileceğinden, ebeveynlik ile ilgili çalışmaların çocukların algılarını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Çocukların ebeveynlerine ilişkin algıları üzerine odaklanan çalışmalar, 20. yüzyılın sonlarında, uygun ölçme araçlarının geliştirilmesiyle ivme kazanmıştır. Bu ölçekler arasında Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği (Egna Minnen Beträffande Uppfostran / My Memories of Upbringing - EMBU; Perris ve ark. 1980) pek çok farklı ülkede ve farklı örneklem gruplarında faktör yapısı açısından güçlü bir tutarlık göstermiştir. Ayrıca, Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği (EYTÖ) ile ölçülen ebeveynlik tutumlarına ilişkin algılar, çeşitli psikolojik bozukluklarla tutarlı biçimde ilişkili bulunmuştur. Bu nedenlerle, EYTÖ alandaki diğer ölçme araçları arasında en yaygın kullanılanıdır. Ölçeğin özgün formu, yetişkin çocukların ebeveyn tutumlarına ilişkin algılarının geriye dönük olarak değerlendirilmesi için geliştirilmiştir. Ancak, geriye dönük araştırma desenleri, çalışma sonuçlarının yorumlanmasında sınırlılıklara neden olmuştur. Hatırlanan ebeveynlik tutumlarından çok, gerçekte süregitmekte olan ebeveynlik tutumlarına yönelik algıların ölçülebilmesi gereksiniminden yola çıkarak, pek çok araştırmacı EYTÖ'de uyarlamalar yapmıştır (örneğin Castro ve ark. 1990). Markus ve arkadaşları (2003) Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği'nin çocuk versiyonunun (EYTÖ-Ç) faktör yapısını geniş bir örneklemde sınamış ve literatürde yaygın olarak kullanılan halini almasını sağlamıştır.

Markus ve arkadaşları (2003), yaptıkları çalışmada çocukların gelişimi üzerinde etkili olan ebeveynlik tutumlarını duygusal sıcaklık, reddedici, aşırı korumacılık ve kayırmacılık olarak başlıca dört boyutta ele almışlardır. Bu boyutlar aşağıda kısaca tanımlanmaktadır.

Duygusal Sıcaklık

Duygusal sıcaklık, ebeveynler ve çocuklar arasındaki duygusal bağın niteliği ile ebeveynlerin bu

duyguları ifade etmek için kullandıkları fiziksel ve sözel tutumlarla bağlantılıdır (Rohner ve ark. 2005). Ergenlik süresince, ebeveynlerin duygusal sıcaklıkları ve duyarlılıkları çocukların gelişimine önemli katkı sağlar. Ebeveynlerin sıcaklığının ve kesin kontrolünün yüksek olduğu otoritatif ebeveynliğin en etkili ebeveynlik tarzı olduğu ileri sürülmektedir (Baumrind 1991). Bağlanma çalışmaları da ebeveynlerden gelen duygusal sıcaklığın geç çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki önemi hakkında çıkarımlar içermektedir. Anne-babaları yüksek düzeyde sıcaklık gösteren, psikolojik bağımsızlığı onaylayan ve davranış kontrolü sağlayan bir tutum içinde olduğunda, ergenlerin ilişkilerinde güvenli bağlandıkları saptanmıştır (Karavasilis ve ark. 2003).

Reddedici Ebeveyn Tutumu

Reddedici ebeveyn tutumu, sıcaklık, şefkat, özen, rahatlatıcılık, ilgi, besleme ve desteğin ya da en yalın haliyle çocukların ebeveynlerinden veya diğer bakıcılarından bekledikleri sevginin eksikliği veya yetersizliği ile fiziksel ve psikolojik açıdan yaralayıcı olan çeşitli davranış ve duyguların varlığı ile belirgindir. Reddedici tutum dört farklı şekilde kendini gösterebilir: soğuk ve duygusuz, düşmanca ve saldırgan, umursamaz ve görmezden gelen ve ayırt edici olmayan red. Ayırt edici olmayan reddedici tutuma maruz kalan bireylerde, ebeveyn tutumlarında görmezden gelme, saldırganlık veya duygusuz davranış izlerine rastlanmamasına karşın, ebeveynleri tarafından gerçekten ilgilenilmedikleri veya sevilmedikleri düşüncesi ortaya çıkar (Rohner ve ark. 2005). Çocuklarda ebeveynleri tarafından reddedilme ve sevilme duyguları, ebeveynlerin görmezden gelici tutum sergilediği veya çocukların ebeveynlerini o şekilde algıladıkları durumda ortaya çıkar. Benzer duygular, sevgi gösteren ebeveynlerin olduğu sıcak aile ortamlarında yetişen çocuklarda da görülebilir. Çocukların duygularını daha iyi anlayabilmek için, ebeveynlerin reddedici tutumlarının çocukların algıları üzerinden düşünülmesi gereklidir (Rohner ve ark. 2005).

Aşırı Korumacılık

Çocuğun korunmasına ilişkin ebeveyn tutumları ihmalden aşırı korumacılığa kadar uzanan geniş bir aralıkta yer alır. Ebeveynin aşırı korumacılığı, anne-babanın çocuğun içinde bulunduğu gelişimsel dönemi ve ne düzeyde desteğe gereksinim duyduğunu gözetmeksizin sergilediği belirli davranışlar şeklinde ifade edilebilir. Levy (1970) yaptığı çalışmada, aşırı korumacı annelerin, diğer annelere kıyasla çocuklarına hem fiziksel hem sosyal anlamda daha çok müdahale ettiklerini göstermiştir. Yine aynı çalışma, aşırı korumacı ebeveynlerin çocukları ile ilgili çok fazla endişeli oldukları ve çocuklarının bağımsız davranışlarını engelledikleri belirtilmiştir. Ebeveynlerin aşırı korumacı tutumlarının çocuklarda eksiklik/yetersizlik ve kabul görmeme duygularını uyandırdığının altı çizilmiştir.

Aşırı korumacı ebeveynleri olan çocuklar, anne-babalarının bu davranışlarının kendilerini be-beksi, çok fazla kontrol edilen ve özel hayatları olmayan kişiler gibi hissettirdiğini belirtmişlerdir (Parker ve ark. 1979). Bunun yanı sıra, daha yakın zamanda yapılan bir çalışma, aşırı korumacılık ile davranışsal özerklik arasında olumsuz ilişki bulmuştur (Holmbeck ve ark. 2002).

Kayırmacılık

Ebeveynler tarafından belli bir çocuğa gösterilen şefkat, yakınlık, hayranlık ve ilgi, ebeveynin çocuklarından birine karşı kayırma tutumunu belirten davranışlara işaret eder (Bieber 1977). Bieber'a göre çocuklar zamanla ebeveynler tarafından hangi çocuğun tercih edildiğini öğrenirler ve bu durum çocuklar için bazı sonuçlar doğurur (1977).

Kayırmacılık, çocuklarda farklı kişilik özelliklerinin gelişmesine neden olabilir. Kayırılan çocuk aynı anda hem büyüklenmecilik hem de suçluluk duyguları geliştirebilir. Buradaki suçluluk duygusu, kayırılan çocuğun kendi varlığından ötürü, kardeşinin, anne-babasının saygısından,

desteğinden ve şefkatinden yoksun olduğu düşüncesinden ileri gelir (Bieber 1977). Diğer yandan, tercih edilmeyen çocuk, kendisini kayırılan kardeşine göre daha aşağı hissedebilir ve ona karşı düşmanca duygular içine girebilir. Tercih edilmeyen çocuk da, kayırılan çocukla aynı şekilde anne-babası tarafından kabul görmeye ihtiyaç duyar (Yahav 2006).

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde çocuk ve ergenlerin ebeveyn tutumlarına yönelik algılarının kapsamlı ve kolay bir şekilde ölçülebilmesine katkı sağlamak için Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği-Çocuk Formu'nun Türk örneklem grubunda faktör yapısı ve geçerlik-güvenirliğinin sınanmasıdır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmaya, 11-18 yaşları arasında (yaş ortalaması: 13.34) 272'si (% 53.9) kız, 220'si (% 43.6) erkek, 13'ü (% 2.6) de cinsiyetini belirtmemiş olan toplam 505 çocuk ve ergen katılmıştır. Örneklem, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) elde edilen İstanbul iline ilişkin sosyoekonomik derecelendirme verilerine dayanarak üç farklı sosyoekonomik düzeyi temsil ettiği belirlenen okullarda okuyan 5-12'nci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklem grubunda yer alan çocuk ve ergenlerin 66'sı (% 13.1) tek kardeş, 439'u (% 86.9) iki veya daha çok kardeştir. Katılımcıların kardeş sayısı 1 ile 7 arasında değişmekte olup, kardeş sayısı ortalaması 1.84'tür. Katılımcıların 3'ü kardeş sayılarını belirtmemişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği - Çocuk Formu (EYTÖ-Ç)

İlk olarak Perris ve arkadaşları tarafından 1980 yılında yetişkinlerin ebeveynlerinin yetiştirme tarzlarıyla ilgili algılarını ölçmek üzere geliştirilen Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği'nin

(EYTÖ-Ç) özgün adı Eгна Minnen Beträffande Uppfostran (My Memories of Upbringing - EMBU)'dır. Başta 14 boyutu temsil ettiği düşünülen ölçek, daha sonra duygusal sıcaklık, reddedicilik, aşırı korumacılık ve kayırmacılık olmak üzere dört faktöre indirgenmiştir (Arrindell ve ark. 1983, Arrindell ve Van Der Ende 1984). Ölçeğin bugüne kadar yaklaşık 28 ülkede standardizasyonu yapılmış ve bu çalışmalar, ölçekte yer alan ilk üç faktörün bütün ülkelerde belirlenebildiğini, ancak kayırmacılık faktörünün diğer faktörlere göre kültür farklılıklarına daha duyarlı olması nedeniyle her ülkede aynı düzeyde güvenilir değerler göstermediğini ortaya koymuştur (Arrindell ve ark. 1994).

Sonraki yıllarda, ebeveyn tutumlarına ilişkin hatırlanan anılar yerine asıl, o anki algıları ölçme gereksinimi doğmuş, bunun üzerine EMBU ölçeğinde düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda EMBU'nun bir ergen versiyonu (EMBU-A; Castro ve ark. 1990, Gerlsma ve ark. 1991) ve daha sonra da çocuk formu (EMBU-C; Castro ve ark. 1993) oluşturulmuştur. EMBU'nun ergen formunda, yetişkin formundaki dört faktör doğrulanmıştır. Çocuk formunda da bu dört faktör onaylanmış olmakla beraber, yetişkin formuyla kıyaslandığında, ölçeğin çocuk formundaki faktör yapısındaki bazı farklılıklara dikkat çekilmiştir (Castro ve ark. 1993). Daha sonra Markus ve arkadaşları (2003), EMBU'nun ergen formu çalışmasını daha geniş bir çocuk örneklem grubuyla (N=824; 401 erkek ve 423 kız) ve soru havuzundaki bütün maddeleri kullanarak (81 madde) tekrarlamışlardır. Çalışmaya katılan çocukların yaş ortalaması 10.1 olarak bulunmuştur (SS=1.5). Bu çalışma sonucunda ölçek maddeleri önceki faktör yapısıyla uyumlu olarak, toplam varyansın anneler için % 23.1'ini, babalar için de % 24.4'ünü açıklayan, dört faktör altında toplanmıştır: Duygusal sıcaklık (19 madde), reddedicilik (17 madde), aşırı korumacılık (12 madde) ve kayırmacılık (4 madde). Yapılan analizler sonucunda, çalışmaya dahil edilen 81 maddeden 52'si ölçeğin son halini oluşturmuştur (Markus ve ark. 2003).

Maddeler dörtlü Likert tipi ölçek üzerinden ya-

nıtlanmaktadır (1= Hayır, hiçbir zaman, 2=Evet, bazen, 3=Evet, çoğu zaman, 4=Evet, her zaman). Ölçeğin özgün formunda, bütün ölçekten alınabilecek bir toplam puan bulunmamakta, her alt ölçek kendi içinde değerlendirilmektedir. Bu haliyle, duygusal sıcaklık alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 76, reddedicilik alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 68, aşırı korumacılık alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 48 ve kayırmacılık alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 16'dır. Duygusal sıcaklık alt ölçeğinden alınan yüksek puan duygusal açıdan sıcak ve yakın ebeveyn tutumunu belirlerken; reddedicilik, aşırı korumacılık ve kayırmacılık alt ölçeklerinden alınan yüksek puanlar olumsuz ebeveyn tutumlarına işaret etmektedir. Duygusal sıcaklık, reddedicilik, aşırı korumacılık ve kayırmacılık alt ölçeklerinin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları anne ve baba için sırasıyla .87 ve .89, .83 ve .84, .67 ve .64, .58 ve .54 olarak bulunmuştur. Ölçeğin maddeler arası güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğu bildirilmiştir (Markus ve ark. 2003).

Ölçekte yer alan maddeler uyarılama çalışması için araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve yapılan çeviri, ölçeğin özgün formu ile bu alanda çalışan üç psikolog tarafından karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucu alınan geri bildirimler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak ölçeğe son hali verilmiştir.

EYTÖ-Ç'nin Türkçe formunun hem kardeşi olan, hem de kardeşi olmayan çocuk ve ergenlerde kullanılabilmesi amacıyla araştırmaya kardeşi olan ve olmayan çocuk ve ergenler dahil edilmiştir. Kayırmacılık (Favoring Subject) alt ölçeğinde yer alan maddeler (2., 6., 19. ve 51. Maddeler), kardeşi olmayan çocuklar için geçersiz olduğundan, bu maddelere "0" (Geçersiz) seçeneği eklenmiştir.

Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği (Ç-SDDÖ)

Özgün adı Social Supports Appraisal Scale for Children (APP) olan ölçek Dubow ve Ullman

(1989) tarafından, çocukların ve ergenlerin ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden gelen desteğe yönelik algılarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin son hali 41 madde ve 'arkadaşlardan alınan destek', 'aileden alınan destek' ve 'öğretmenden alınan destek' olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır (Dubow ve ark. 1991). Ölçek 5'li Likert tipi yanıtlama sistemine sahiptir (1=Hiçbir zaman, 5=Her zaman). Ölçeğin özgün formunun iç tutarlığı (Cronbach alpha) .93 olarak bulunmuştur. On dokuz maddeden oluşan 'arkadaşlardan alınan destek' alt ölçeğinin iç tutarlığı .88, 12 maddeden oluşan 'aileden alınan destek' alt ölçeğinin iç tutarlığı .92 ve 10 maddeden oluşan 'öğretmenden alınan destek' alt ölçeğinin iç tutarlığı .86'dır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeylerde olduğu belirtilmiştir (Dubow ve Ullman 1989).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Gökler (2007) tarafından yapılmıştır. Ölçek, 9 ve 17 yaşlar arası (M=10,9) 358 çocuk ve ergene uygulanmıştır. Çalışmaya katılan çocukların aileleri üç farklı sosyoekonomik düzeyden seçilmiştir. Türk örneklem grubu için bütün ölçeğin iç tutarlık Cronbach alfa katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Arkadaşlardan alınan destek, aileden alınan destek ve öğretmenlerden alınan destek alt ölçeklerinin iç tutarlık Cronbach alfa katsayıları sırasıyla .89, .86 ve .88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin test - tekrar test güvenilirlik katsayısı .49 ($p<.001$) ve iki yarım güvenilirliği .82 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada, EYTÖ-Ç'nin ölçüt geçerliğini test etmek amacıyla, Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği'nin yalnızca 'aileden alınan destek' alt-ölçeği kullanılmıştır.

İşlem

Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği-Çocuk Formu, ilk olarak araştırmacılar tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiştir. İlk çeviri aşamasında her madde için araştırmacılar tara-

findan iki ayrı Türkçe çeviri yapılmış ve bu çeviriler İngilizce maddeler ile birlikte, anadili Türkçe olan ve ileri düzeyde İngilizce bilen, alanda uzman üç hakeme gönderilmiştir. Hakemlerden her madde için bu Türkçe çevirilerden birini seçmeleri veya daha uygun olacağını düşündükleri çeviriyi eklemeleri istenmiştir. Hakemlerden gelen geribildirimler karşılaştırılarak maddelerin Türkçe çevirileri yeniden düzenlenmiş, yapılan bu son düzenleme de bir hakem tarafından onaylandıktan sonra ölçeğe son hali verilmiştir.

Bu çalışmadaki ölçek uygulamaları ortaokullarda ve liselerde yapılmıştır. Okullardaki uygulamalar yapılmadan önce Milli Eğitim Bakanlığı'ndan izin alınmış; buna ek olarak çalışma, çalışmaya dahil olan bütün okul müdürlerinin onayından geçmiştir. Ölçek uygulamaları okullarda ders saati sırasında gerçekleştirilmiş; ayrıca öğrencilerin kardeşlerinden veri toplamak amacıyla ölçekler evlere gönderilmiştir. Velilere bilgilendirilmiş onam formu gönderilerek izinleri alınmıştır. Katılımcılara araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı araştırmacı tarafından açıklanmış ve okulların bütün düzeylerinden (5-12. sınıflar) seçkisiz yöntemle seçilen şubelerden araştırmaya katılmayı kabul eden öğrenciler ölçekleri yanıtlamışlardır. Bütün katılımcılara araştırmanın amacı ve gizlilik ilkesi hakkında bilgi verilmiştir. Test-tekrar test güvenilirliğinin sınanması amacıyla ikinci kere ölçek verilmek üzere belirlenen grup dışında, katılımcıların isimlerini yazmaları istenmemiştir. İsimlerini yazan gruba, bütün bilgilerinin gizli tutulacağı hatırlatılmıştır. Ölçekler bütün okullara ve sınıflara araştırmacının kendisi tarafından dağıtılmış, gerekli açıklamalar yapılmış ve öğrencilerden gelen sorular yanıtlanmıştır. Dağıtılan ölçek setlerinin 127 tanesi (% 23.74) sınıflarda öğretmenlerin ve araştırmacının gözetiminde doldurulmuştur. Geri kalan 408 adet (% 76.26) ölçeği öğrenciler, müdürlerin sınıfta doldurmasına izin vermemeleri nedeniyle evlerinde doldurup en geç bir hafta içinde geri getirmişlerdir. Ölçeklerin yanıtlanması, yaş grubundaki farklılıklara göre değişiklik göstermekle birlikte, ortama 30 dakika sürmüştür.

Özgün ölçekte bulunan Kayırmacılık alt ölçeği yalnızca kardeşi olan katılımcıların yanıtlaması gereken soruları içerdiğinden ve bunlar kardeşi olmayan katılımcılar için geçersiz maddeler olduğundan, ölçeğin faktör analizi yapılmadan önce “Annen/Baban seni kardeşlerinden (senden büyük ya da küçük olan) daha fazla şımartır mı?”, “Annenin/Babanın seni ayrıcalıklı tutarak, sana istediğin şeyleri verip de, kardeşlerine (senden büyük ya da küçük olan) vermediği olur mu?”, “Annenin/Babanın seni kardeşlerinden (senden büyük ya da küçük olan) daha çok sevdiğini düşünür müsün?”, “Annenin/Babanın kardeşlerine (senden büyük ya da küçük olan) sana verdiklerinden daha iyi şeyler verdiği olur mu?”, “Annen/Baban, kardeşlerinin yapmasında izin verdiğinden daha çok şey yapmana izin verir mi?” maddelerinde kardeşi olmayan katılımcıların yanıtları “0” olarak kodlanmıştır (cold deck imputation; Holman ve ark. 2004).

BULGULAR

Geçerliğe İlişkin Bulgular

Ölçeğin geçerliğini belirlemek amacıyla faktör yapısına ve ölçüt geçerliğine bakılmıştır.

a) Ölçeğin Faktör Yapısı

Ölçek maddeleri hem anne hem de baba için ayrı ayrı yanıtladığından yapılan analizler, ölçeğin anne ve baba formları için ayrı ayrı yapılarak farklı sonuçlar elde edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğine yönelik bulgular Varimaks eksen dönürme yöntemi kullanılarak yapılan temel bileşenler analizi sonucunda elde edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda maddelerin anneler için toplam varyansın % 46.90'ını, babalar içinse toplam varyansın % 51.92'sini açıkladığı saptanmıştır. Ölçeğin hem anne hem de baba formları, özgün ölçek formlarından farklı olarak, beş faktör altında toplanmıştır. Ölçeğin anne formunda hiçbir faktör altına girmeyen ve ölçeğin iç tutarlığını düşürdüğü saptanan 17. ve 18. maddeler ölçekten (hem anne, hem de baba formundan) çıkarıl-

mıştır. Ölçekteki maddelerin yüklendiği faktörler ve faktör yükleri Tablo 1'de gösterilmektedir. Tablo 1'de belirtildiği gibi, ölçeğin anne formu için, 23 maddeden oluşan birinci faktör varyansın % 20.90'ını, 10 maddeden oluşan ikinci faktör % 7.58'ini, 7 maddeden oluşan üçüncü faktör % 7.43'ünü, 5 maddeden oluşan dördüncü faktör % 5.69'unu ve 5 maddeden oluşan beşinci faktör % 5.31'ini açıklamaktadır. Ölçeğin baba formu için ise, 23 maddeden oluşan birinci faktör varyansın % 22.90'ını, 10 maddeden oluşan ikinci faktör % 6.06'sını, 7 maddeden oluşan üçüncü faktör % 12.40'ını, 5 maddeden oluşan dördüncü faktör % 4.61'ini ve 5 maddeden oluşan beşinci faktör % 5.95'ini açıklamaktadır.

Bu çalışmada elde edilen faktör yapısı Markus ve arkadaşlarının sonuçlarından farklıdır. Ölçeğin özgün formunda olduğu gibi, dört faktör oluşturmaya zorlanarak yapılan temel bileşenler analizinden elde edilen değerler ve faktörlere yüklenen maddelerin kendi içlerindeki anlamlılıkları, beş faktörlü çözümle karşılaştırılmış; sonuç olarak beş faktörlü çözümün varyans açıklama gücünün daha fazla olduğu ve her faktörün altına yüklenen maddelerin, içinde bulunduğu faktör açısından daha anlamlı olduğu görülmüştür. Elde edilen faktörlerden üçü, özgün ölçekte bulunan üç faktör ile yüksek ölçüde paralellik göstermektedir. Bu çalışma sonucunda elde edilen alt ölçekler sırasıyla 'Duygusal Sıcaklık', 'Duygusal Baskı ve Cezalandırma', 'Fiziksel Cezalandırma', 'Aşırı Koruyuculuk/Müdahalecilik' ve 'Kayırmacılık' olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin faktörleri arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 2 ve Tablo 3'te verilmiştir. Bu çalışmada elde edilen faktör yapısı göz önünde bulundurulduğunda, 8. ve 45. maddeler ters kodlama gerektirmektedir.

b) Ölçüt Geçerliği

Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği-Çocuk Formu'nun ölçüt geçerliğini belirlemek amacıyla, ölçeğin hem anne hem de baba formlarının faktörlerinden elde edilen toplam puanlar

Tablo 1: Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği – Çocuk Formu'nun (EYTÖ-Ç) Faktör Yapısı ve Maddelerin Toplam Puanla Korelasyonları (r)

	Faktör I		Faktör II		Faktör III		Faktör IV		Faktör V		r***	
	A*	B*	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Duygusal Sıcaklık												
1. Annen/ Baban sana sevgisini gösterir mi?	.76	.77									.73	.78
3. Sence annen/ baban seni seviyor mu?	.66	.69									.66	.74
7. Annen/ Baban seni cezalandırdığında adil davranır mı?	.43	.40									.55	.50
8. Sence, annen/ baban sana karşı fazla mı katı?***	.46	.40									.51	.55
9. Yanlış bir şey yaptığında annenle/ babanla aranı düzeltebilir misin?	.56	.58									.62	.66
10. Annen/ baban seni ara sıra kucaklar mı?	.71	.74									.69	.73
14. Eğer senin için işler iyi (yolunda) gitmezse, annen/ baban seni rahatlatmaya ya da sana yardımcı olmaya çalışır mı?	.73	.78									.76	.79
15. Annen/ Baban fiziksel sağlığıyla yakından ilgili midir?	.56	.62									.62	.66
20. Annen/ Baban derslerinden aldığı notlarla ilgilenir mi?	.47	.60									.55	.63
21. Sence yapacağın zor bir işte annen/ baban sana yardımcı olur mu?	.69	.76									.70	.80
25. Annen/ Baban seni sevdiğini açıkça belli eder mi?	.73	.74									.71	.75
26. Sence annen/ baban senin düşüncelerini dikkate alıyor mu?	.72	.73									.77	.77
28. Sence annen/ baban, seninle birlikte olmaktan hoşlanıyor mu?	.72	.78									.74	.81
30. Sence annen/ baban, büyümenin, senin için keyifli ve pek çok şey öğrenebileceğin bir süreç olması için uğraşır mı? (Örneğin, sana güzel kitaplar vererek, birlikte dışarı çıkarak, seni kamplara yollayarak vb.)	.62	.68									.66	.69
31. Annen/ Baban zaman zaman seni takdir eder mi?	.67	.72									.69	.72
33. Sence annenin/ babanın okul ya da spor başarısı gibi konularda senden beklentisi yüksek midir?	.30	.46									.41	.52
35. Kendini mutsuz hissettiğinde, annen/ baban sana yardım etmeye çalışır ve sana karşı anlayışlı olur mu?	.73	.72									.78	.77
39. Annen/ Baban seni olduğun gibi sever mi?	.67	.66									.75	.75
43. Annen/ Baban sevdiğin şeyleri şeylere ve hobilerine ilgi gösterir mi? (Örneğin, bazen beraber bir şeyler yapar mısınız, annen/ baban spor yaptığında gelir mi, seninle sohbetten keyif alır mı?)	.67	.72									.71	.73
45. Annenin/ Babanın sana kendini gerçekten değersiz hissettirdiği olur mu?***	.48	.36									.54	.53
48. Annenle/ Babanla birbirinizi gerçekten sevdiğinizi hisseder misin?	.69	.75									.75	.79
50. Gerçekten iyi bir şey yaptığında, annen/ baban seninle çok gurur duyar mı?	.54	.68									.64	.73
52. Annen/ Baban seni sevdiğini sana sarılarak ya da seni kucaklayarak gösterir mi?	.74	.74									.77	.73

	Faktör I		Faktör II		Faktör III		Faktör IV		Faktör V		r***	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Duygusal Baskı/Cezalandırma												
4. Annen/ Baban basit şeyler için seni cezalandırır mı?			.46	.32							.55	.62
5. Annenin/ Babanın istediğin şeyleri vermeyerek, seni hayal kırıklığına uğrattığı olur mu?			.30	.39							.53	.57
23. Annen/ Baban sana hiç "Böyle şeyler yapmak için artık çok büyüksün" gibi şeyler söyler mi?			.45	.45							.54	.52
24. Annen/ Baban üzgün olduğunda, bunun senin suçun olduğunu düşündüğün olur mu?			.65	.58							.56	.57
29. Annenin/ Babanın "Eğer böyle bir şey yapsaydın gerçekten mutsuz olurum" gibi şeyler söylediği olur mu?			.35	.45							.40	.52
32. Annenin/ Babanın istemediği şeyleri yaptığın için kötü birisi olduğunu düşündüğün olur mu?			.42	.64							.50	.58
34. Annenin/ Babanın dağınlılığını veya işleri yarım yamalak (baştan savma) yapmanı sorun ettiği olur mu?			.35	.54							.53	.52
36. Annenin/ Babanın hiçbir yanlışın/ kabahatin olmadığı halde seni cezalandırdığı olur mu?			.60	.33							.62	.64
38. Evde ters giden bir şeyler olduğunda, bunun için suçlanan genelde sen mi olursun?			.57	.50							.63	.63
49. Annenin/ Babanın nedenini söylemediği halde, seninle ilgili kızgın ya da mutsuz olduğu olur mu?			.46	.42							.54	.61
Fiziksel Cezalandırma												
12. Annenin/ Babanın başkalarının önünde seni azarladığı veya sana vurduğu olur mu?					.57	.70					.69	.77
16. Annen/ Baban sana hak ettiğinden fazla vurur mu?					.73	.76					.71	.77
22. Annen/ Baban her şey için seni suçlar mı?					.33	.60					.66	.71
40. Annenin/ Babanın sana karşı sert ve kırıcı davrandığı olur mu?					.44	.56					.76	.76
41. Annenin/ Babanın seni küçük şeyler için cezalandırdığı olur mu?					.32	.64					.67	.71
42. Annenin/ Babanın beklemediğin bir anda sana tokat attığı olur mu?					.68	.74					.63	.75
44. Annenin/ Babanın sana vurduğu olur mu?					.65	.71					.74	.77
Aşırı Korumacılık/ Müdahalecilik												
11. Annenin/ Babanın sana bir şey olmasından korktuğu için, sınıf arkadaşlarının yaptığı şeyleri sana yasakladığı olur mu?							.48	.73			.59	.64
13. Annen/ Baban okuldan sonra ne yaptığını merak eder mi?							.65	.62			.72	.73
27. Bir sırrın olduğunda, annen/ baban da bunu bilmek ister mi?							.53	.36			.62	.62
37. Annen/ Baban için ne tür arkadaşlar edindiğin önemli midir?							.64	.69			.66	.75
47. Annenin/ Babanın senin başına gelen şeylerle ilgili olarak fazla kaygılandığını düşünüyor musun?							.49	.49			.64	.66

	Faktör I		Faktör II		Faktör III		Faktör IV		Faktör V		r***	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Kayırmacılık												
2. Annen/ Baban seni kardeşlerinden (senden büyük ya da küçük olan) daha fazla şımartır mı?									.78	.82	.77	.82
6. Annenin/ Babanın seni ayrıcalıklı tutarak, sana istediğin şeyleri verip de, kardeşlerine (senden büyük ya da küçük olan) vermediği olur mu?									.76	.77	.73	.78
19. Annenin/ Babanın seni kardeşlerinden (senden büyük ya da küçük olan) daha çok sevdiğini düşünür müsün?									.74	.80	.79	.81
46. Annenin/ Babanın kardeşlerine (senden büyük ya da küçük olan) sana verdiklerinden daha iyi şeyler verdiği olur mu?									.30	.42	.53	.53
51. Annen/ Baban, kardeşlerinin yapmasında izin verdiğinden daha çok şey yapmana izin verir mi?									.70	.73	.73	.77
Açıklanan varyans	20.90	20.90	7.58	6.06	7.43	12.40	5.69	4.61	5.31	5.95		

Not: Her madde ölçekte anne ve baba için ayrı ayrı sorulmuştur.

* A: Anne, B: Baba

** Ters kodlama gerektiren maddeler.

*** Tüm r değerleri 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 2: EYTÖ-Ç'nin Faktörler Arası Korelasyon Katsayıları (Anne Formu)

Faktörler	Faktör I	Faktör II	Faktör III	Faktör IV	Faktör V
Faktör I: Duygusal Sıcaklık	--	-.35*	-.56*	.40*	-.22*
Faktör II: Ceza Duygusal Baskı	-.35*	--	.65*	.18*	.33*
Faktör III: Fiziksel Cezalandırma	-.59*	.65*	--	-.05	.33*
Faktör IV: Aşırı Koruma Müdahale	.40*	.18*	-.05	--	.08
Faktör V: Kayırmacılık	-.22*	.33*	.33*	.08	--

* $p < 0.01$

Tablo 3: EYTÖ-Ç'nin Faktörler Arası Korelasyon Katsayıları (Baba Formu)

Faktörler	Faktör I	Faktör II	Faktör III	Faktör IV	Faktör V
Faktör I: Duygusal Sıcaklık	--	-.32*	-.55*	.50*	-.15*
Faktör II: Ceza Duygusal Baskı	-.32*	--	.63*	.19*	.29*
Faktör III: Fiziksel Cezalandırma	-.55*	.63*	--	-.09	.28*
Faktör IV: Aşırı Koruma Müdahale	.50*	.12*	-.09	--	.06
Faktör V: Kayırmacılık	-.15*	.29*	.28*	.06	--

* $p < 0.01$

ile Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği'nin Aileden Alınan Destek alt ölçeğinden elde edilen toplam puan arasındaki ilişkiye bakılmıştır. EYTÖ-Ç'nin özgün formunda ölçeğin genel toplam puanı hesaplanmadığından, Türk örnekleme uyarlanırken de toplam puan hesaplaması yapılmamıştır. Ç-SDDÖ'nün Aileden Alınan Destek alt ölçeği ile EYTÖ-Ç'nin anne ve baba formlarının Duygusal Sıcaklık ve Aşırı Korumacılık/ Müdahalecilik alt ölçeklerinden elde edilen puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (anne formu için sırasıyla $r = .66$ ve $r = .20$, $p < 0.01$; baba formu için sırasıyla $r = .55$ ve $r = .21$, $p < 0.01$). Ayrıca, Ç-SDDÖ'nün Aileden Alınan Destek alt ölçeği ile EYTÖ-Ç'nin anne ve baba formlarının Duygusal Baskı ve Cezalandırma, Fiziksel Cezalandırma ve Kayırmacılık alt ölçeklerinden elde edilen puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (anne formu için sırasıyla $r = -.36$, $r = -.49$, $r = -.26$, $p < 0.01$; baba formu için sırasıyla $r = -.36$, $r = -.46$, $r = -.28$, $p < 0.01$). Toplam puanlar arasındaki ilişkilerden elde edilen değerler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Yapılan iç tutarlık analizi sonucunda, 505 katılımcıdan tüm ölçek için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı anne formu için $.82$, baba formu için ise $.86$ olarak bulunmuştur. Anne formu için elde edilen iç tutarlık katsayıları, Duygusal Sıcaklık, Duygusal Baskı/Cezalandırma, Fiziksel Cezalandırma, Aşırı Korumacılık/Müdahalecilik ve Kayırmacılık alt boyutları için sırasıyla $.94$, $.72$, $.82$, $.65$ ve $.55$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin baba formu için ise, alt faktörlerin iç tutarlık katsayıları sırasıyla $.95$, $.77$, $.87$, $.71$ ve $.69$ 'dır. Ölçeğin anne ve baba formları için Kayırmacılık alt boyutunun iç tutarlık değerleri hesaplanırken örneklem grubunda kardeşi olmayan katılımcıların puanları analiz dışı bırakılmıştır.

b) Test-tekrar test güvenilirliği

Ölçeğin zaman içindeki tutarlık düzeyine bakmak amacıyla ölçek, ilk uygulamadan iki ay sonra 80 çocuk ve ergene bir kez daha verilmiş, bunlardan 35 tanesi dolu olarak araştırmacıya ulaştırılmıştır. Tüm ölçeğin toplam puanı olmadığından, güvenilirlik katsayıları ölçeğin her bir

Tablo 4: EYTÖ-Ç'nin Alt Ölçek Toplam Puanları İle Ç-SDDÖ'nün Aileden Alınan Destek Alt Ölçeğinin Toplam Puanı Arasındaki Korelasyonlar

		Duygusal Sıcaklık	Duygusal Baskı/ Ceza	Fiziksel Cezalandırma	Aşırı Korumacılık/ Müdahalecilik	Kayırmacılık
Aileden Alınan Destek	Anne Formu	.66**	-.36**	-.49**	.20**	-.26**
	Baba Formu	.55**	-.36**	-.46**	.21**	-.28**

Güvenirlige İlişkin Bulgular

Ölçeğin güvenilirliği, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı, test-tekrar test tekniği, iki yarım güvenilirliği ve madde-test korelasyonu ile sınanmıştır.

a) Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları

alt boyutu için hesaplanmıştır. Bu işlem sonucunda elde edilen test- tekrar test güvenilirlik katsayısı anne formu için Duygusal Sıcaklıkta $.63$, Duygusal Baskı/Cezalandırmada $.68$, Fiziksel Cezalandırmada $.57$ ve Kayırmacılıkta $.70$ olarak, baba formu için ise Duygusal Sıcaklıkta $.63$,

Duygusal Baskı/Cezalandırmada .64, Fiziksel Cezalandırmada .58 ve Kayırmacılıkta .56 olarak hesaplanmıştır ($p < .01$). Hem anne hem baba formu için Aşırı Korumacılık/ Müdahalecilik alt boyutu katsayıları sırasıyla .30 ve .25 olarak bulunmuştur ($p > .05$).

c) İki yarım güvenilirliği

Ölçeğin Guttman modeli ile sınanan iki-yarım güvenilirliği anne formu için .87 (25 maddeden oluşan birinci yarım için .71; 25 maddeden oluşan ikinci yarım için .68), baba formu için ise .89 (25 maddeden oluşan birinci yarım için .77; 25 maddeden oluşan ikinci yarım için .74) olarak belirlenmiştir.

d) Madde-toplam güvenilirliği

Ölçeğin her bir maddesinin, içinde bulunduğu faktörle korelasyonunu hesaplamak amacıyla madde-test korelasyonu yapılmıştır. Bu analiz sonucunda, Duygusal Sıcaklık maddelerinin bu alt ölçeğin toplam puanıyla korelasyonu anne formu için .78 ile .40 arasında değişirken, aynı alt ölçeğin baba formu için .81 ile .50 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçeğin diğer alt boyutları olan Duygusal Baskı/Cezalandırma, Fiziksel Cezalandırma, Aşırı Korumacılık/Müdahalecilik ve Kayırmacılık alt boyutlarının toplam puanları ile bu alt ölçeklere dahil olan maddeler arasındaki korelasyonlar sırasıyla, anne formu için .63 ile .40, .76 ile .66, .72 ile .59 ve .79 ile .53 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçeğin baba formu için ise, aynı sırayla, .64 ile .52, .77 ile .71, .75 ile .62 ve .82 ile .53 arasında değiştiği bulunmuştur. Elde edilen korelasyon katsayıları, ölçek maddeleri ile birlikte Tablo 1’de gösterilmektedir.

EYTÖ-Ç Puanların Sosyo-Demografik Değişkenler Yönünden Karşılaştırılması

EYTÖ-Ç puanlarının cinsiyet ve yaş yönünden farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t-testi uygulanarak incelenmiştir. Cinsiyet farklılığı ile ilgili yapılan analiz sonucunda

ölçeğin anne formu için Aşırı Korumacılık/Müdahalecilik alt ölçeği için cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t = 2.07$; $p < 0.05$). Ölçeğin anne formunun diğer alt ölçekleri için cinsiyetler arası istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur. Ölçeğin baba formu için ise, Duygusal Baskı/Cezalandırma ($t = 2.94$; $p < 0.01$) ve Fiziksel Cezalandırma ($t = -3.33$; $p < 0.01$) alt ölçekleri için cinsiyetler arası istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuş olup, ölçeğin diğer alt boyutlarının baba formu için istatistiksel olarak anlamlı fark çıkmamıştır. Bu bulgulara göre, ölçeğin anne formunun Aşırı Korumacılık/Müdahalecilik alt boyutundan kızların puanlarının ortalaması ($\bar{x} = 14.20$; $SS = 3.23$), erkeklerin puanlarının ortalamasından ($\bar{x} = 13.60$; $SS = 3.23$) yüksektir. Kız ve erkek katılımcıların EYTÖ-Ç alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar Tablo 5’te gösterilmektedir.

EYTÖ-Ç’nin alt ölçeklerinden alınan puanlarda, yaşa göre bir farklılık olup olmadığını anlamak üzere katılımcılar “erken ergenlik dönemi” (11-13 yaş) ve “orta ergenlik dönemi” (14-18 yaş) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Katılımcılar arası yaş farklılığına bakmak için yapılan analiz sonucunda ölçeğin hem anne hem de baba formu için Duygusal Sıcaklık alt ölçeğinde yaş grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuştur (anne formu için $t = -5.03$, $p < 0.01$; baba formu için $t = -4.18$, $p < 0.01$). Küçük yaş grubundaki katılımcıların (11-13 yaş) Duygusal Sıcaklık alt ölçeğinin anne formundan aldıkları puanların ortalaması ($\bar{x} = 78.41$, $SS = 11.98$), büyük yaş grubundaki katılımcıların (14-18 yaş) Duygusal Sıcaklık alt ölçeğinin anne formundan aldıkları puanların ortalamasından ($\bar{x} = 72.44$, $SS = 14.72$) anlamlı düzeyde yüksektir. Benzer şekilde, Duygusal Sıcaklık alt ölçeğinin baba formundan küçük yaş grubundaki katılımcıların (11-13 yaş) aldıkları puanların ortalamasının ($\bar{x} = 75.33$, $SS = 13.92$), büyük yaş grubundaki katılımcıların (14-18 yaş) aldıkları puanların ortalamasından ($\bar{x} = 69.57$, $SS = 16.99$) anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır. Ölçeğin diğer alt boyutlarının hem anne hem de baba formlarında yaş grupları

arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır. Küçük ve büyük yaş grubundaki çocuk ve ergenlerin EYTÖ-Ç'nin alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

15.66) sosyoekonomik grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuştur [F(2, 500) = 4.02, p< .05]. Ayrıca, ölçeğin anne formunun kayırmacılık alt boyutunda düşük (\bar{x} = 8.31, SS = 2.98) ve orta (\bar{x} = 6.85, SS = 3.11) sosyoekonomik

Tablo 5: Cinsiyet ve Yaşa Göre EYTÖ-Ç'nin Alt Ölçeklerinden Alınan Ortalama Puanlar

			Duygusal Sıcaklık	Duygusal Baskı/Ceza	Fiziksel Cezalandırma	Aşırı Korumacılık/ Müdahalecilik	Kayırmacılık	
Cinsiyet	Kız (n=272)	Anne Formu	76.06	18.21	9.64	14.20	7.05	
		Baba Formu	72.58	16.68	9.12	12.55	7.31	
	Erkek (n=220)	Anne Formu	75.52	18.58	9.95	13.60	6.79	
		Baba Formu	72.93	17.94	10.14	12.52	6.99	
	Yaş	11-13 yaş (n= 286)	Anne Formu	78.41	18.24	9.78	14.18	6.91
			Baba Formu	75.33	17.03	9.40	12.72	7.18
14-18 yaş (n=219)		Anne Formu	72.44	18.62	9.85	13.67	7.04	
		Baba Formu	69.57	17.56	9.80	12.31	7.17	

EYTÖ-Ç Puanlarının Sosyoekonomik Konum Yönünden Karşılaştırılması

EYTÖ-Ç'nin alt ölçeklerinden alınan toplam puanların katılımcıların ailelerinin sosyoekonomik düzeyi açısından farklılık gösterip göstermediğini ölçmek için tek yönlü ANOVA uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda, EYTÖ-Ç ölçeğinin anne formunun duygusal sıcaklık alt boyutunda yüksek (\bar{x} = 79.00, SS = 13.65) ve düşük (\bar{x} = 70.83, SS =

grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuştur [F(2, 500) = 3.35, p< .05]. Ölçeğin anne formu için, duygusal baskı/cezalandırma, fiziksel ceza ve aşırı korumacılık/müdahalecilik alt ölçeklerinde sosyoekonomik gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır.

Ölçeğin baba formunda, duygusal sıcaklık alt boyutunda orta (\bar{x} = 72.74, SS = 15.30) ve düşük (\bar{x} = 64.63, SS = 19.17) sosyoekonomik grup ara-

sında, yüksek ($\bar{x} = 78.32$, $SS = 12.55$) ve düşük ($\bar{x} = 64.63$, $SS = 19.17$) sosyoekonomik grup arasında ve yüksek ($\bar{x} = 78.32$, $SS = 12.55$) ve orta ($\bar{x} = 72.74$, $SS = 15.30$) sosyoekonomik grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuştur [$F(2, 500) = 8.77$, $p < .01$]. Bunun yanı sıra, fiziksel ceza alt boyutunda düşük ($\bar{x} = 11.80$, $SS = 4.87$) ve orta ($\bar{x} = 9.47$, $SS = 3.31$) sosyoekonomik grup ile düşük ve yüksek sosyoekonomik grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar saptanmıştır [$F(2, 500) = 8.95$, $p < .01$]. İstatistiksel olarak anlamlı olan bir diğer farklılık da, kayırmacılık alt boyutundaki düşük ($\bar{x} = 8.52$, $SS = 3.05$) ve orta ($\bar{x} = 6.99$, $SS = 3.48$) sosyoekonomik grup arasındadır [$F(2, 500) = 3.72$, $p < .05$]. Ölçeğin baba formu için, duygusal baskı/cezalandırma ve aşırı korumacılık/ müdahalecilik alt ölçeklerinde sosyoekonomik gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır.

TARTIŞMA

Yapılan çalışmalar, ebeveyn tutum ve davranışlarının çocuk ve ergenin psikolojik gelişimi ve değişimi üzerindeki önemini vurgulamaktadır. Özellikle çocukluk çağından itibaren ebeveynlerin yaklaşımı ve bunun çocuklar üzerindeki etkileri, Sigmund Freud'un (1916-1917, 1959) çalışmalarından bu yana pek çok araştırmacı ve kuramcı tarafından açık bir şekilde gözler önüne serilmiştir (Baldwin 1948, Barnow ve Freyberg 2003, Baumrind 1991, Bowlby 1963, 1979, 1980, Bronfenbrenner 1979). Uzun yıllardır süre gelen ebeveyn-çocuk ve ebeveyn-ergen ilişkileri konusundaki çalışmalara karşın, günümüzde hala bu alanda yanıtlanması gereken pek çok soru bulunmaktadır. Bu konudaki çalışma alanının genişliği göz önüne alındığında, ülkemizde çocukların ebeveyn tutumlarına yönelik algılarını doğrudan ve kapsamlı bir şekilde ölçen ve kolay uygulanabilir ölçek sayısının kısıtlı olması dikkat çekmektedir. Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği-Çocuk Formu'nun (EYTÖ-Ç) uyarlama çalışması, çalışmalardaki bu kısıtı gidermek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği-Çocuk

Formu'nun Türk kültürüne uyarlandığı geçerlik-güvenirlilik çalışması, ölçeğin çocuk ve ergenlerde ebeveyn tutumları algısını ölçmekte yeterli düzeyde geçerlik ve güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca ölçek, yalnızca kardeşi olan katılımcılara yönelik soruları içeren bir alt boyut içermektedir (Kayırmacılık). Bu ölçeğin demografik açıdan mümkün olduğunca çeşitli gruplara uygulanabilir olması açısından, örnekleme hem kardeşi olan, hem de kardeşi olmayan katılımcılar dahil edilerek ölçeğin faktör yapısı oluşturulmuş ve geçerlik-güvenirlilik çalışması bu şekilde yapılmıştır.

Ölçeğin geçerliği, faktör yapısına ve ölçüt geçerliğine bakılarak yapılmıştır. Faktör yapısını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda maddelerin, özgün ölçeğin faktör yapısından farklı olarak, beş faktör altında toplandığında varyansı anlamlı düzeyde açıklama gücüne ulaştığı saptanmıştır. Türk örneklem grubunda elde edilen bu faktörlerin ikisi, özgün ölçeğin faktör yapısıyla büyük oranda benzerlik gösterdiğinden, özgün ölçektekiyle aynı şekilde "Duygusal Sıcaklık" ve "Kayırmacılık" olarak isimlendirilmiştir. Türkçe uyarlama çalışmasında, özgün ölçekte Aşırı Korumacılık olarak isimlendirilen alt ölçeğe yüklenen maddeler özgün formdakiyle paralellik göstermiş; ancak açıklayıcılığını arttırmak amacıyla, Türkçe formda bu alt-ölçek "Aşırı Korumacılık/Müdahalecilik" olarak isimlendirilmiştir. Özgün ölçekte yer alan Reddedicilik alt ölçeği ise, kültürümüze uyarlama çalışması sonucunda iki faktöre ayrılmış, ve bu faktörler "Duygusal Baskı/Cezalandırma" ve "Fiziksel Cezalandırma" olarak isimlendirilmiştir. Bu faktörlerin iç tutarlık kat sayılarının yüksek olması, elde edilen beş alt ölçeğin her birini oluşturan maddelerin bir arada bulunmasını desteklemektedir.

EYTÖ-Ç'nin özgün formunda da bir toplam puanı olmaması nedeniyle, yalnızca alt faktörler için ölçüt geçerliğine bakılmıştır. Bu çalışmada, EYTÖ-Ç'nin alt ölçekleriyle paralel şekilde, Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlen-

dirme Ölçeği'nin ebeveynlerden alınan desteği ölçen Aileden Alınan Destek alt ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, çocuk ve ergenlerin algıladıkları aileden alınan sosyal destek puanlarıyla, EYTÖ-Ç'deki duygusal sıcaklık puanları arasında pozitif yönde; duygusal baskı/cezalandırma, fiziksel cezalandırma, aşırı korumacılık/ müdahalecilik ve kayırmacılık alt ölçekleri arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkilerin saptanması, EYTÖ-Ç'nin ölçüt geçerliğine işaret etmektedir.

Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı, test tekrar-test tekniği, iki yarım güvenilirliği ve madde-test korelasyonu yöntemleri ile elde edilmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olması, ölçeğin güvenilirliğini ortaya koymaktadır.

Çocuk ve ergen yazınında, cinsiyet ve yaş farklılıklarının ebeveyn tutumu algısında etkili olabileceğine yer verilmektedir (Kumpfer ve ark. 2010, McKinney ve Power 2012). Algılanan ebeveyn tutumları yönünden cinsiyetler arasında yapılan karşılaştırma sonucu, kızların annelerini erkeklere göre aşırı korumacı ve daha müdahaleci olarak gördükleri saptanmıştır. Öte yandan, erkekler kızlara göre babalarının fiziksel cezaya daha çok başvurduğunu ve daha çok duygusal baskı kurduklarını düşünmektedirler. Bu bulguların yanı sıra, kızların ve erkeklerin, hem anne hem de babalarıyla ilgili duygusal sıcaklık ve kayırmacılık algılarında anlamlı bir fark yoktur. Yaş grupları arasında yapılan karşılaştırmada ise, 11-13 yaş grubundaki katılımcıların 14-18 yaş grubundaki katılımcıların göre anne ve babalarından daha çok duygusal sıcaklık algıladıkları saptanmıştır. Bu iki yaş grubu arasında, anne ve babaları için, duygusal baskı ve cezalandırma, fiziksel ceza, aşırı korumacılık ve müdahale ile kayırmacılık algıları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Buradan elde edilen bulgular, çocuk ve ergenlerle ilgili önceki çalışmalarla paralellik göstermektedir. Literatürde, çocukların ergenlik çağına başlarına kadar ebe-

veynlerini temel güven nesnesi olarak gördükleri ve onlara daha yakın durdukları; ergenliğin ilerleyen yıllarındaysa ebeveynlerden uzaklaşarak arkadaşlarıyla duygusal açıdan daha yakın ilişkiler kurdukları belirtilmektedir (Laursen ve ark. 1998).

Bu çalışmada yapılan analizler sonucunda, sosyoekonomik gruplar arasındaki farklılıkların çocuk ve ergenlerin ebeveyn tutumlarını algılamaları üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bulgular, yüksek sosyoekonomik gruba dahil olan çocuk ve ergenlerin, düşük sosyoekonomik gruba dahil olan çocuk ve ergenlere göre anne ve babalarından daha çok duygusal sıcaklık algıladıklarına işaret etmektedir. Orta ve düşük sosyoekonomik düzey ile yüksek ve orta sosyoekonomik düzeydeki çocuk ve ergenler, annelerinden algıladıkları duygusal destek açısından farklılık göstermezken; orta grup düşük gruba göre, yüksek grup ise orta gruba göre babalarından daha çok duygusal sıcaklık gördüklerini düşünmektedirler. Benzer şekilde, düşük sosyoekonomik gruptaki çocuk ve ergenler, orta ve yüksek sosyoekonomik gruptakilere göre babalarından daha çok fiziksel şiddet algılamakta; annenin gösterdiği fiziksel şiddete ilişkin algılarda ise sosyoekonomik gruplar arasında farklılık görülmemektedir. Diğer bir yandan düşük sosyoekonomik gruptaki çocuk ve ergenler, orta sosyoekonomik gruptakilere göre hem annelerinin hem de babalarının kardeşler arasında daha çok kayırmacı tutum sergilediklerini düşünmektedirler.

Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği-Çocuk Formu'nun faktör yapısının özelliği, geçerlik-güvenirlik katsayılarının uygunluğu ve ayırıcı gücünün yüksekliği göz önünde bulundurulduğunda ölçeğin, çocuk ve ergenlerde algılanan ebeveyn tutumlarını ölçmede geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir. EYTÖ-Ç'nin 11-18 gibi geniş bir yaş aralığını kapsaması ve kendini değerlendirmeye dayalı bir ölçek olması nedeniyle, araştırmacılara kullanım kolaylığı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu çalışmada

ergenlik dönemindeki çocuklar çalışmaya dahil edilmiştir. Sonraki çalışmalarla daha küçük yaş grubundaki çocuklar için de ölçeğin geçerlik güvenirliğinin sınanması katkı sağlayacaktır. EYTÖ-Ç'nin kullanımıyla birlikte, çocuk ve ergenlerde psikolojik gelişim ve semptomatoloji ile algılanan ebeveyn tutumları arasındaki ilişki yönünden açıklık kazanmamış pek çok alan aydınlatılabilecektir.

KAYNAKLAR

- Baumrind D (1991) The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. J Early Adolesc 11:56-95.*
- Barnow S, Freyberger HJ (2003) The family environment in early life and aggressive behavior in adolescents and young adults. Neurobiology of Aggression: Understanding and Preventing Violence içinde, M Mattson (ed) Humana Press, Totowa N.J., s:213-229.*
- Bieber I (1977) Pathogenicity of Parental Preference. J Am Acad Psychoanal 5:291-298.*
- Bowlby J (1963) Attachment. Attachment and Loss (Cilt 1, 2. basım). Basic Books, New York.*
- Bowlby J (1979) Separation: Anxiety and Anger. Attachment and Loss (Cilt 2). Hogarth Press, London.*
- Bowlby J (1980) Loss: Sadness and Depression. Attachment and Loss (Cilt 2). Hogarth Press, London.*
- Bell R Q, Chapman M (1986) Child effects in studies using experimental or brief longitudinal approaches to socialization. Dev Psychol 22:595-603.*
- Bronfenbrenner U (1979) The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. The President and Fellows of Harvard College, USA.*
- Castro J, Toro J, Arrindell WA ve ark. (1990) Perceived parental rearing style in Spanish adolescents, children and their parents: three new forms of the EMBU. Psychiatry: a world perspective. Vol. 4: social psychiatry; ethics and law, history of psychiatry; psychiatric education. Proceedings of the VIII World Congress of Psychiatry, Athens, 12-19 Ekim 1989 içinde, CN Stefanis, CR Soldatos, AD Rabavilas (ed) Elsevier Science Publishers, Amsterdam.*
- Castro J, Toro J, van der Ende J ve ark. (1993) Exploring the feasibility of assessing parental rearing styles in Spanish children with the EMBU. Int J Soc Psychiatr 39:47-57.*
- Cole M, Cole SR, Lightfoot C (2005) The Development of Children (5. basım.). Worth Publishers, New York.*
- Darling N, Steinberg L (1993) Parenting Style as Context: An Integrative Model. Psychol Bull 113:487-496.*
- Dubow EF, Ullman DG (1989) Assessing social support in elementary school children: The survey of children's social support. J Clin Child Psychol 18:52-64.*
- Dubow EF, Tisak J, Causey D ve ark. (1991) A two-year longitudinal study of stressful life events, social support, and social problem-solving skills: Contributions to children's behavioral and academic adjustment. Child Dev 62:583-599.*
- Freud S (1916-1917) Introductory Lectures on Psychoanalysis. SE 16:241-463.*
- Freud S (1959). Inhibitions, symptoms, and anxiety. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud içinde (Cilt 20), J. Strachey (ed ve çevir) Hogarth Press, Londra, s:177-250.*
- Gerlsma C, Arrindell WA, Van Der Veen N ve ark. (1991) A parental rearing style questionnaire for use with adolescents: psychometric evaluation of the EMBU-A. Pers Individ Differ 12:1245-1253.*
- Gökler I (2007) Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği Türkçe formunun uyarlama çalışması: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. Turk J Child Adolesc Ment Health 14:90-99.*
- Holman R, Glas CAW, Lindeboom R ve ark. (2004) Practical methods for dealing with 'not applicable' item responses in the AMC Linear Disability Score project. Health and Quality of Life Outcomes, 2. 1 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.hqlo.com/content/2/1/29> adresinden indirildi.*

CÜRE VE GÖKLER DANIŞMAN

Holmbeck GN, Jahnsen SZ, Wills KE ve ark. (2002) Observed and perceived parental overprotection in relation to psychosocial adjustment in preadolescents with a physical disability: The mediational role of behavioral autonomy. *J Consult Clin Psychol* 70:96-110.

Karavasilis L, Doyle AB, Markiewicz D (2003) Associations between parenting style and attachment to mother in middle childhood and adolescence. *Int J Behav Dev* 27:153-164.

Kumpfer KL, Whiteside HO, Greene JA ve ark. (2010) Effectiveness outcomes of four ageversions of the strengthening families program in statewide field sites. *Group Dyn-Theor Res* 14:211-229.

Laurson B, Coy KC, Collins WA (1998) Reconsidering changes in parent-child conflict across adolescence: A meta-analysis. *Child Dev (Chicago)* 69:817-832.

Levy DM (1970) The concept of maternal overprotection. *Parenthood içinde, EJ Anthony, T Benedek (ed) Little, Brown, and Company, Boston M.A.*

Main M, Kaplan N, Cassidy J (1985) Security in infancy, childhood and adulthood: a move to the level of representation. *Growing points in attachment: theory and research. Monographs of the Society for Research in Child Development içinde, I Bretherton, E Waters (ed) University of Chicago Press, Chicago, s:66-104.*

Markus MTh, Lindhout IE, Boer F ve ark. (2003) Factors of perceived parental rearing styles: The EMBU-C examined in a sample of Dutch primary school children. *Pers Individ Differ* 34:503-519.

McKinney C, Power L (2012) Childhood playtime, parenting, and psychopathology in emerging adults: Implications for research and play therapists. *Int J Play Therapy* 21:215-231.

Parker G, Tupling H, Brown LB (1979) A parental bonding instrument. *Brit J Med Psychol* 52:1-10.

Perris C (1994) Linking the experience of dysfunctional parental rearing with manifest psychology: A theoretical framework. *Parenting and psychopathology içinde, C Perris WA Arrindell, M Eisemann (ed), John Wiley & Sons, Chichester, s:93-109.*

Perris C, Jacobson L, Linstrom H ve ark. (1980) Development of a new inventory for assessing memories of parental rearing behavior. *Acta Psychiat Scand* 61:265-274.

Rohde PA, Atzwanger K, Butovskaya M ve ark. (2003) Perceived parental favoritism, closeness to kin, and the rebel of the family: The effects of birth order and sex. *Evol Hum Behav* 24:261-276.

Rohner RP, Khaleque A, Cournoyer DE (2005) Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *ETHOS* 33:299-334.

Wicks-Nelson R, Israel AC (2009) *Abnormal Child and Adolescent Psychology (7. basım)*. Pearson Education, New Jersey.

Yahav R (2006) The relationship between children's and adolescents' perceptions of parenting style and internal and external symptoms. *Child Care Health Dev* 33:460-471.